

УДК 351.773:353
DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2025.6/02>

Горник В. Г.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Клименко О. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Бортняк К. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

В Україні відсутнє легальне визначення поняття «державної політики у сфері охорони здоров'я». Тому у статті досліджено тлумачення цього поняття різними дослідниками, висвітлено визначення ВООЗ відповідно глосарію з укріплення систем охорони здоров'я та підвищення ефективності допомоги; визначено ознаки державної політики у галузі охорони здоров'я, які носять правовий та соціальний характер; проаналізовані структуроутворюючі елементи державної політики; названі стратегічні цілі у сфері охорони здоров'я населення; висвітлено напрями щодо організації системи охорони здоров'я; на підставі дослідженого запропоновано своє визначення поняття «державної політики у сфері охорони здоров'я». Виявлено, що національні проекти у сфері охорони здоров'я України зосереджені на модернізації системи після повномасштабного вторгнення, розвитку реабілітаційної допомоги (особливо для ветеранів), впровадженні цифрових рішень (електронна система, телемедицина), покращенні громадського здоров'я (профілактика хвороб) та зміцненні психічного здоров'я населення, часто у партнерстві з міжнародними організаціями та ЄС, як-от програма EU4Health. Запропоновано визначити державну політику у сфері охорони здоров'я через призму стратегії національної безпеки як систему заходів нормативно-правового, фінансово-економічного, організаційно-управлінського характеру, спрямованих на усунення загроз національній безпеці у сфері охорони здоров'я громадян та мінімізації факторів, що негативно впливають на національну безпеку у сфері охорони здоров'я громадян.

Ключові слова: державна політика у сфері охорони здоров'я, стратегія розвитку, модель медичної організації.

Постановка проблеми. Збереження здоров'я нації майже у всіх країнах стоїть на рівні питань національної безпеки. Дії, спрямовані на покращення здоров'я людей, слід визнавати як показником соціальної свідомості тієї чи іншої країни, так і способом інвестування в її людські ресурси [1].

Конституція України гарантує кожному право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Наявність чіткої політики у сфері охорони здоров'я дозволяє досягти наступних результатів: політика визначає бачення майбутнього, що, у свою чергу, дозволяє встановити цілі та орієнтири на довгострокову, середньострокову та короткострокову перспективу, ранжувати пріоритети та враховувати очікування різних груп насе-

лення, допомагає формувати консенсус у суспільстві. ВООЗ рекомендує всім державам-учасницям мати всебічну національну політику у сфері охорони здоров'я населення. Наявність окремої політики є ключем до погодження пріоритетів держави з реальними потребами населення у сфері охорони здоров'я.

В Україні відсутнє легальне визначення державної політики у сфері охорони здоров'я. У Стратегії національної безпеки України лише зазначається, що для реалізації такого надзвичайно важливого напрямку забезпечення національної безпеки як розвиток охорони здоров'я та зміцнення здоров'я населення України проводиться довгострокова державна політика у сфері охорони здоров'я громадян [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ряді наукових праць можна зустріти визначення державної політики у сфері охорони здоров'я. Зокрема, В.М. Князевич, Я.Ф. Радиш та Н.О. Васюк під державною політикою у сфері охорони здоров'я розуміють систему цінностей та цілей, сукупність управлінських заходів, рішень та дій, спрямованих на забезпечення державних гарантій надання громадянам безкоштовної медичної допомоги у належному обсязі та відповідної якості для зниження смертності, підвищення народжуваності, збільшення тривалості життя населення країни [3].

Згідно з визначенням, сформульованим О.Л. Гальцовою, державна політика в галузі охорони здоров'я – це сукупність рішень або зобов'язань держави щодо проведення органами влади узгодженого курсу дій у системі надання медичної допомоги, спрямованих на досягнення поставлених завдань і цілей щодо поліпшення здоров'я населення [4]. Варто зазначити, що обидва визначення в тій чи іншій мірі зміщують акцент у бік надання медичної допомоги.

Постановка завдання. Визначення поняття «політики держави у сфері охорони здоров'я».

Виклад основного матеріалу. У міжнародній практиці політика у сфері надання медичної допомоги є складовою частиною національної політики у галузі охорони здоров'я населення. Це пов'язано з тим, що на рівні міжнародних документів право на медичну допомогу не виділяється як самостійне, а входить до складу права на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. Тому державна політика у сфері охорони здоров'я значно ширша і не обмежується рамками надання медичної допомоги.

На даний час ВООЗ розробляє глосарій термінів з укріплення охорони здоров'я. Глосарій призначений для всіх, хто в тій чи іншій формі бере участь у роботі з укріплення систем охорони здоров'я та підвищення ефективності допомоги, що надається країнам. Він також дозволяє досягти єдиного вживання термінів у різних країнах. Згідно з вказаним глосарієм, політика в галузі охорони здоров'я – це комплекс рішень або зобов'язань щодо проведення заходів, спрямованих на досягнення певних цілей у сфері поліпшення здоров'я, із зазначенням або висновком цінностей, що лежать в основі цих рішень. Політика в галузі охорони здоров'я може вказувати або не вказувати джерело фінансування, яке може бути застосоване до заходу, механізми планування та управління, що будуть прийняті для

здійснення політики, а також відповідні установи, які будуть залучені [5].

Державній політиці в сфері охорони здоров'я притаманні такі ознаки. Перша ознака – це правовий характер. Правовий характер полягає в тому, що в основі такої політики лежать норми міжнародного права, Конституція України та законодавство, що гарантує право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Державна політика в сфері охорони здоров'я здійснюється правовими засобами. Другою ознакою є формування та реалізація державної політики в сфері охорони здоров'я спеціально уповноваженими суб'єктами. Відповідно до статті 13 Закону України № 2802-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6] проведення єдиної державної політики у сфері охорони здоров'я віднесено до повноважень органів державної влади: Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Кабінету міністрів, МОЗ та органів місцевого самоврядування. Президент України є суб'єктом державної політики у сфері охорони здоров'я населення згідно з положеннями Конституції України, як особа, що визначає основні напрямки зовнішньої та внутрішньої політики держави. Третьою ознакою є спрямованість такої політики на досягнення соціально значущих цілей. У даному випадку це спрямованість на досягнення найвищого рівня фізичного та психічного здоров'я. Державна політика у сфері охорони здоров'я та медичної допомоги також повинна відповідати ознаці справедливості. Варто зазначити, що ця ознака досить добре простежується в документах, що фіксують міжнародну та європейську політику у цій сфері, але недостатньо чітко закріплена у програмних документах України.

Державній політиці в сфері охорони здоров'я в цілому властиві всі основні функції як загальної державної політики, так і соціальної політики. Разом з тим, хотілося б виділити такі функції, характерні саме для державної політики в сфері охорони здоров'я населення:

- забезпечення соціальної безпеки суспільства;
- вироблення стандарту реалізації конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу;
- вираження інтересів усіх верств і груп суспільства в сфері охорони здоров'я (інтегративна функція);
- захист прав громадян у сфері охорони здоров'я та медичної допомоги;
- вироблення стратегії, цільових програм, дорожніх карт розвитку в сфері охорони здоров'я населення (теоретико-прогностична функція).

До стратегічних цілей у сфері охорони здоров'я населення віднесено збільшення тривалості життя, зниження рівня інвалідності та смертності населення, збільшення чисельності населення; підвищення доступності та якості медичної допомоги; вдосконалення вертикальної системи контролю якості, ефективності та безпеки лікарських засобів; дотримання прав громадян у сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних із цими правами державних гарантій.

Основу Європейської політики охорони здоров'я «Здоров'я – 2030» покладено ціль «істотно покращити здоров'я та підвищити рівень благополуччя населення, зменшити нерівність у сфері здоров'я, зміцнити охорону громадського здоров'я та забезпечити наявність універсальних, соціально справедливих, стійких і високоякісних систем охорони здоров'я, орієнтованих на людину» [7].

Нормативним оформленням державної політики у сфері охорони здоров'я є стратегії, державні та муніципальні програми, національні проекти, дорожні карти, концепції. До числа основних документів, що відображають державну політику України у сфері охорони здоров'я, слід віднести Стратегію національної безпеки України, Стратегію розвитку охорони здоров'я до 2030 року [8], Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку України до 2030 року» [9]. Питання охорони здоров'я включені до досить великої кількості програмних документів не тільки у сфері охорони здоров'я, а й в інших сферах діяльності. Таким чином, на практиці реалізується принцип врахування інтересів здоров'я у всіх стратегіях. Цей принцип необхідний для того, щоб охорона здоров'я стала пріоритетом не тільки для сектору охорони здоров'я, а й для інших секторів, а також для визначення ролі того чи іншого сектору в сфері охорони здоров'я населення.

Державна політика у сфері охорони здоров'я як система складається з відносно самостійних, взаємопов'язаних частин, що виступають у ролі її структуроутворюючих елементів. Щоб визначитися з цими елементами, необхідно насамперед виходити зі змісту поняття охорони здоров'я, закріпленого в національному законодавстві.

Визначення охорони здоров'я закріплено у статті 3 Закону України № 2802-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Аналіз цього визначення дозволяє виділити основні напрями охорони здоров'я, до яких відносяться: профілактика хвороб, збереження та зміц-

нення фізичного та психічного здоров'я кожної людини, підтримання її довготривалого активного життя, надання їй медичної допомоги. На базі цього визначення, а також з урахуванням інших програмних документів, можна виділити такі структуроутворюючі елементи державної політики у сфері охорони здоров'я населення:

- 1) організація системи охорони здоров'я, управління нею, включно з фінансовими питаннями;
- 2) профілактика хвороб;
- 3) надання медичної допомоги;
- 4) контроль якості медичної допомоги;
- 5) біологічна безпека;
- 6) кадрові ресурси охорони здоров'я;
- 7) медичні продукти, вакцини та технології;
- 8) інформатизація охорони здоров'я;
- 9) лікарське забезпечення.

Ці елементи формують окремі напрями державної політики у сфері охорони здоров'я та містять у собі ще низку напрямів. Наприклад, державна політика у сфері надання медичної допомоги включає питання надання первинної медико-санітарної допомоги, спеціалізованої, у тому числі високотехнологічної медичної допомоги, швидкої, у тому числі спеціалізованої швидкої медичної допомоги, паліативної медичної допомоги. Усі ці питання відображаються в низці національних проектів та відомчих цільових програм, таких як «Положення про центр первинної медичної (медико-санітарної) допомоги про його підрозділи», Програма медичних гарантій (ПМГ) – 2026, що забезпечує безоплатні послуги через Національну службу здоров'я України (НСЗУ), міські цільові програми Києва «Громадське здоров'я» (на 2026-2028 роки), «Підтримка та розвиток галузі охорони здоров'я столиці» на 2024-2027 роки. Флагманським проектом Міністерства охорони здоров'я України, що реалізується в рамках Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні є «Розвиток системи реабілітаційної допомоги».

Отже, національні проекти у сфері охорони здоров'я України зосереджені на модернізації системи після повномасштабного вторгнення, розвитку реабілітаційної допомоги (особливо для ветеранів), впровадженні цифрових рішень (електронна система, телемедицина), покращенні громадського здоров'я (профілактика хвороб) та зміцненні психічного здоров'я населення, часто у партнерстві з міжнародними організаціями та ЄС, як-от програма EU4Health.

Одним із напрямів щодо організації системи охорони здоров'я є створення нової моделі медич-

ної організації, що надає первинну медико-санітарну допомогу, яка спрямована на впровадження технологій бережливого виробництва (lean-технологій), що сприяють створенню пацієнтоорієнтованої системи надання медичних послуг та сприятливого виробничого середовища за напрямками: забезпечення безпеки та якості, виконання замовлень, усунення втрат і скорочення витрат, створення корпоративної культури [10].

У найбільш загальному сенсі державну політику у сфері охорони здоров'я населення можна визначити як сукупність планів, рішень та дій, які передбачається здійснити для досягнення конкретних цілей у сфері охорони здоров'я населення.

Якщо визначати державну політику у сфері охорони здоров'я через призму стратегії національної безпеки, то можна дати таке визначення. Державна політика у сфері охорони здоров'я – це

система заходів нормативно-правового, фінансово-економічного, організаційно-управлінського характеру, спрямованих на усунення загроз національній безпеці у сфері охорони здоров'я громадян та мінімізації факторів, що негативно впливають на національну безпеку у сфері охорони здоров'я громадян.

Висновки. Підводячи підсумок сказаному, можна визначити державну політику у сфері охорони здоров'я як напрям діяльності України, що представляє собою систему заходів нормативно-правового, фінансово-економічного, організаційно-управлінського, інформаційно-аналітичного, кадрового та наукового характеру, які реалізуються на основі взаємодії з усіма зацікавленими сторонами та спрямовані на дотримання прав громадян у сфері охорони здоров'я та забезпечення державних гарантій, пов'язаних із цими правами.

Список літератури:

1. The Copenhagen declaration on health policy. Copenhagen, World Health Organization, Regional Office for Europe, 1994. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/114936/E93948.pdf
2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
3. Князевич В. М., Радиш Я. Ф., Васюк Н. О. Державна політика України в галузі охорони здоров'я як організаційно-нормативна система владних дій та управлінських рішень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №7. С.105–110.
4. Гальцова О. Л. Державна політика у сфері охорони здоров'я: початок другого етапу реформи. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 5. № 2. С. 101–107. ISSN 2415-8453.
5. World Health Organization, Regional Office for Europe. A glossary of technical terms on the economics and finance of health services. 1998. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/102173/E69927.pdf
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2802-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 4. С.19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/ed19940425#Text>
7. Здоров'я – 2020: основи європейської політики та стратегія для XXI століття URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/215432/Health2020-Long-Rus.pdf?ua=1
8. Про схвалення Стратегії розвитку охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету міністрів України від 17.01.2025 р. № 34-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D1%80#Text>
9. Про Цілі сталого розвитку України до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
10. Методичні Рекомендації МОЗ України з питань перетворення закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства : Протокол №9 від 14.04.2017р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ27226>

Gornyk V. G., Klymenko O. V., Bortnyak K. V. THE CONCEPT OF STATE POLICY IN THE FIELD OF PUBLIC HEALTH

There is no legal definition of the concept of "state policy in the field of health care" in Ukraine. Therefore, the article examines the interpretation of this concept by various researchers, highlights the WHO definition according to the glossary on strengthening health care systems and improving the effectiveness of care; the features of state policy in the field of health care, which are of a legal and social nature, are determined; structural elements of state policy are analyzed; named strategic goals in the field of public health protection; directions regarding the organization of the health care system are highlighted; on the basis of the research, a definition of the concept of "state policy in the field of health care" is proposed. National healthcare projects in Ukraine were found to focus on modernizing the system after a full-scale invasion, developing rehabilitation

care (especially for veterans), implementing digital solutions (electronic system, telemedicine), improving public health (disease prevention) and strengthening the mental health of the population, often in partnership with international organizations and the EU, such as the EU4Health program. It is proposed to define the state policy in the field of health care through the prism of the national security strategy as a system of measures of a regulatory, legal, financial, economic, organizational and management nature, aimed at eliminating threats to national security in the field of health care of citizens and minimizing factors that negatively affect national security in the field of health care of citizens.

Key words: *state policy in the field of healthcare, development strategy, medical organization model.*

Дата надходження статті: 03.12.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025